

## บทที่ 6

### สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

#### 6.1 สรุปผลการศึกษา

สุกรขุน เป็นสัตว์ที่นิยมเลี้ยงกันอย่างแพร่หลายทั่วทุกภาค ซึ่งในประเทศไทยมีรูปแบบการเลี้ยงอยู่สองรูปแบบด้วยกัน คือ การเลี้ยงแบบมีพันธะสัญญา เป็นการเลี้ยงในโรงเรือนระบบปิด ทำสัญญากับบริษัทเอกชน ที่มีทั้งการเลี้ยงแบบรับจ้างเลี้ยง การเลี้ยงแบบประกันราคาและประกันตลาด และอีกรูปแบบการเลี้ยงอีกอย่าง คือ การเลี้ยงแบบไม่มีพันธะสัญญา เป็นการเลี้ยงในโรงเรือนระบบเปิด หรือ การเลี้ยงอิสระ ไม่ได้มีการทำสัญญากับบริษัทนั่นเอง โดยในครั้งนี้ได้ทำการศึกษากษตรกรขุนทั้งสองรูปแบบ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของ ระบบการเลี้ยง ความแปรปรวนของรายได้ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ของเกษตรกรทั้งสองรูปแบบ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อทราบระบบการเลี้ยงสุกรและการบริหารจัดการ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการเลี้ยงสุกรขุน และต้นทุน ผลตอบแทนทางการเงิน และความแปรปรวนทางด้านรายได้ของเกษตรกรตลอดจนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ของเกษตรกรทั้งสองระบบ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรขุนแบบไม่มีพันธะสัญญาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และลำพูน จำนวน 22 ราย และข้อมูลจากเกษตรกรที่เลี้ยงสุกรขุนแบบมีพันธะสัญญา ซึ่งเป็นข้อมูลจาก โครงการความเสี่ยงในการเกษตรระบบพันธะสัญญา: ผลกระทบต่อเกษตรกรรายย่อย ความเชื่อมโยงต่อนโยบายสาธารณะ (เบญจพรหม และคณะ, 2555) จำนวน 22 ราย ซึ่งเกษตรกรทั้งหมดเลี้ยงสุกรแบบรับจ้างเลี้ยง

ด้านระบบการเลี้ยง พบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงสุกรขุนแบบมีพันธะสัญญา มีขนาดการผลิตเฉลี่ย 1,100 ตัวต่อรุ่น และมีน้ำหนักลูกสุกรเมื่อแรกเข้าต่อตัว 8 กก. โดยมีน้ำหนักเฉลี่ยเมื่อจับขาย 90 กก.ต่อตัว ซึ่งพันธุ์ที่บริษัทนิยมนำมาให้เกษตรกรเลี้ยง คือ พันธุ์เนื้อ ประกอบไปด้วย พันธุ์คูร์อคเจอร์ซี เบอร์กเชียร์ แซมเชียร์เป็นต้น โดยสุกรหนึ่งตัวจะกินอาหารประมาณ 246 กก. ระยะเวลาที่ใช้ในการพักเล้าประมาณ 1 เดือน (ตารางที่ 6.1) ซึ่งเกษตรกรจะไม่มีค่าใช้จ่ายในการผลิตด้านปัจจัย

ต่างๆ เช่น พันธุ์สุกร อาหาร ยาและเวชภัณฑ์ บริษัทเป็นผู้จัดหาให้ทั้งหมด เกษตรกรเพียงแต่เสียค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างโรงเรือนค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าจ้างแรงงาน เป็นต้น โดยค่าก่อสร้างโรงเรือนเฉลี่ยของเกษตรกรกลุ่มนี้เท่ากับ 1,588,636 บาทต่อครัวเรือน และมีค่าจ้างเฉลี่ยต่อรุ่น เท่ากับ 28,103 บาท และราคาที่เกษตรกรจะได้รับเฉลี่ยอยู่ที่ 2.71 บาทต่อกก. ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของแต่ละบริษัท และความสามารถในการเลี้ยงของเกษตรกรแต่ละรายและมีความเกี่ยวข้องกับการคำนวณอัตราแลกเปลี่ยน แต่ทั้งนี้เกษตรกรต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของบริษัทอย่างเคร่งครัดด้วย

#### ตารางที่ 6.1 ระบบการเลี้ยงสุกรขุนเปรียบเทียบทั้งสองระบบ

ประเด็น	แบบมีพันธะสัญญา	แบบไม่มีพันธะสัญญา
รูปแบบโรงเรือนที่ใช้	โรงเรือนแบบปิด	โรงเรือนแบบเปิด
มาตรฐานฟาร์มตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด	ได้มาตรฐาน	ไม่ได้มาตรฐาน
ขนาดการผลิตเฉลี่ย/รุ่น	1,100 ตัว	65 ตัว
จำนวนรุ่นที่เลี้ยง/ปี	2 รุ่น	ขึ้นอยู่กับจำนวนแม่พันธุ์
น้ำหนักสุกรเฉลี่ยเมื่อจับขาย (กิโลกรัม/ตัว)	90	90
ปริมาณอาหารที่สุกรกินเฉลี่ย/ตัว	246 กิโลกรัม	244 กิโลกรัม
พันธุ์สุกร	บริษัทเป็นผู้จัดหา	574.63 บาทต่อตัว
ยาและเวชภัณฑ์	บริษัทเป็นผู้จัดหา	214,087 บาท
อาหารสุกรเฉลี่ย/รุ่น	บริษัทเป็นผู้จัดหา	1 เดือน
ระยะเวลาพักเล้า	1 เดือน	1 สัปดาห์ หรือน้อยกว่า
ราคาที่เกษตรกรได้รับ	เป็นราคาจากการรับจ้าง เลี้ยง 2.71 บาท/กก.	ราคาตามท้องตลาดเฉลี่ย 60 บาท/กก.

ที่มา: จากการศึกษา

ในส่วน of เกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรแบบไม่มีพันธะสัญญา มีขนาดการผลิตอยู่ที่ 65 ตัวต่อรุ่น ระยะเวลาที่ใช้ในการเลี้ยงประมาณ 132 วัน มีน้ำหนักลูกสุกรแรกเข้า เท่ากับ 17.65 กก.ตัว มีน้ำหนักเมื่อจับขายเฉลี่ย 90 กก.ต่อตัว พันธุ์ที่เกษตรกรนิยมนำมาเลี้ยง คือ พันธุ์เนื้อเช่นกัน และเกษตรกรจะมีค่าใช้จ่ายในการผลิตสูง ทั้งค่ายา ค่าการผลิตลูกสุกร 574.63 บาทต่อตัว ค่าอาหาร 214,097 บาทต่อรุ่น ซึ่งสุกร 1 ตัวกินอาหาร เท่ากับ 244 กก.ต่อตัว (ตารางที่ 6.1) ซึ่งเกษตรกรเป็นผู้จัดหาและรับผิดชอบเองทั้งหมด แต่เกษตรกรที่เลี้ยงสุกรขุนรูปแบบนี้จะมีอิสระในการเลี้ยง ซึ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับตัดสินใจของตัวเกษตรกรเอง และขนาดการผลิตจะมีขนาดเล็กมากเมื่อเทียบกับ

การเลี้ยงแบบมีพันธะสัญญา และเกษตรกรที่เลี้ยงแบบไม่มีพันธะสัญญาจะเผชิญกับความแปรปรวนด้านต่างๆ มากกว่าแบบมีพันธะสัญญา และลูกสุกรที่เกษตรกรผลิตได้ก็ไม่มีวามแน่นอนอีกด้วย ด้านอายุของเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรขุนทั้งสองระบบ มีช่วงอายุเฉลี่ยที่เท่ากัน คือ 51-60 ปี และส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษา เกษตรกรทั้งสองระบบเคยได้รับการอบรมแทบทั้งสิ้น เรื่องที่ได้รับการอบรม เช่น มาตรฐานฟาร์ม โรคของสุกร เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์ต้นทุนผลตอบแทนทางการเงินของเกษตรกรทั้งสองระบบโดยกำหนดให้มีอายุโครงการในการวิเคราะห์ 15 ปี เพื่อคำนวณหา มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (NPV) อัตราส่วนมูลค่าปัจจุบันของผลตอบแทนต่อต้นทุน (B/C ratio) และอัตราผลตอบแทนภายในของการลงทุน (IRR) ผลการวิเคราะห์ พบว่า ต้นทุนในการผลิตสุกรขุนของกลุ่มแบบมีพันธะสัญญาเฉลี่ย เท่ากับ 176,840 บาทต่อปี และต้นทุนในการผลิตต่อปี ของเกษตรกรแบบไม่มีพันธะสัญญา เท่ากับ 601,776 บาท และมีรายได้ต่อปีเฉลี่ย ของการเลี้ยงแบบมีพันธะสัญญา เท่ากับ 460,599 บาท ส่วนการเลี้ยงแบบไม่มีพันธะสัญญา มีรายได้ เท่ากับ 836,261 บาทต่อปี โดยผลการวิเคราะห์ทางการเงินของการเลี้ยงสุกรขุนแบบมีพันธะสัญญา ต่อปี พบว่า มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (NPV) เท่ากับ 810,610 บาท อัตราส่วนมูลค่าปัจจุบันของผลตอบแทนต่อต้นทุน (B/C ratio) เท่ากับ 1.24 และอัตราผลตอบแทนภายในของการลงทุน (IRR) เท่ากับ 14% ส่วนการเลี้ยงสุกรขุนแบบไม่มีพันธะสัญญา พบว่า มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (NPV) เท่ากับ 1,462,968 บาท อัตราส่วนมูลค่าปัจจุบันของผลตอบแทนต่อต้นทุน (B/C ratio) เท่ากับ 1.24 และอัตราผลตอบแทนภายในของการลงทุน (IRR) เท่ากับ 72% (ตารางที่ 6.2) ซึ่งจากผลการศึกษาความเป็นไปได้ทางการเงินของการเลี้ยงสุกรขุนแบบไม่มีพันธะสัญญา มีความน่าลงทุนมากกว่าแบบมีพันธะสัญญา เพราะค่า NPV มีค่าสูงกว่าแบบมีพันธะสัญญา B/C ratio มากกว่า 1 และค่า IRR มากกว่าอัตราดอกเบี้ย (ธ.ก.ส) ที่ร้อยละ 7

ตารางที่ 6.2 มูลค่าปัจจุบันสุทธิ อัตราส่วนมูลค่าปัจจุบันของผลตอบแทนต่อต้นทุน อัตราผลตอบแทนภายในของการลงทุน และความอ่อนไหวของทั้งสองระบบ

	แบบมีพันธะ สัญญา	แบบไม่มีพันธะ สัญญา
มูลค่าปัจจุบันสุทธิ (NPV) (บาท)	810,610	1,462,968
อัตราส่วนมูลค่าปัจจุบันของผลตอบแทนต่อต้นทุน (B/C ratio)	1.24	1.24
อัตราผลตอบแทนภายในของการลงทุน (IRR)	14%	72%
ต้นทุนเพิ่มที่จะทำให้ NPV เท่ากับ 0 และ B/C ratio เท่ากับ 1 (ร้อยละ)	23.95	23.77
รายได้ลดลงที่จะทำให้ NPV เท่ากับ 0 และ B/C ratio เท่ากับ 1 (ร้อยละ)	19.32	19.21
รายได้ลดลงพร้อมกับต้นทุนเพิ่มขึ้นที่จะทำให้ NPV เท่ากับ 0 และ B/C ratio เท่ากับ 1 (ร้อยละ)	10.69	10.62

ที่มา: จากการคำนวณ

ในส่วนการวิเคราะห์ความอ่อนไหวของโครงการใน 3 กรณี พบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงสุกรขุนแบบมีพันธะสัญญา ในกรณีต้นทุนของเกษตรกรสามารถเพิ่มขึ้นได้ ร้อยละ 23.95 ในขณะที่รายได้คงที่ ถึงจะทำให้ค่า NPV เท่ากับ 0 และ B/C ratio เท่ากับ 1 ในส่วนการศึกษาเกษตรกรแบบไม่มีพันธะสัญญา ต้นทุนของเกษตรกรสามารถเพิ่มขึ้นได้ ร้อยละ 23.77 แต่รายได้คงที่ ถึงจะทำให้ค่า NPV เท่ากับ 0 และ B/C ratio เท่ากับ 1

ส่วนกรณีรายได้จากการเลี้ยงสุกรขุนของเกษตรกรลดลง แต่ต้นทุนของเกษตรกรคงที่นั้น พบว่า เกษตรกรแบบมีพันธะสัญญา รายได้ของเกษตรกรสามารถลดลงได้ ร้อยละ 19.32 ถึงจะทำให้ค่า NPV เท่ากับ 0 และ B/C ratio เท่ากับ 1 ด้านเกษตรกรแบบไม่มีพันธะสัญญา รายได้ของเกษตรกรสามารถลดลงได้ ร้อยละ 19.21 ถึงจะทำให้ค่า NPV เท่ากับ 0 และ B/C ratio เท่ากับ 1

กรณีสุดท้ายรายได้จากการเลี้ยงสุกรขุนของเกษตรกรลดลง และต้นทุนของเกษตรกรสามารถเพิ่มได้อย่างละเท่าไร เป็นการหาความแปรเปลี่ยนที่เกิดขึ้น พบว่า เกษตรกรแบบมีพันธะสัญญา สามารถมีรายได้ลดลงได้ ร้อยละ 10.69 ในขณะที่ต้นทุนก็สามารถเพิ่มขึ้นได้ร้อยละ 10.69 เช่นกัน ถึงจะทำให้ค่า NPV เท่ากับ 0 และ B/C ratio เท่ากับ 1 ส่วนเกษตรกรแบบไม่มีพันธะสัญญา สามารถลดรายได้ลงได้ ร้อยละ 10.62 ในขณะที่ต้นทุนก็สามารถเพิ่มขึ้นได้ร้อยละ 10.62 เช่นกัน ถึงจะทำให้ค่า NPV เท่ากับ 0 และ B/C ratio เท่ากับ 1 เมื่อพิจารณาทั้งสามกรณี พบว่า เกษตรกรที่เลี้ยง

สุกรขุนแบบมีพันธะสัญญา สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งในกรณีที่ต้นทุนสามารถเพิ่มขึ้นได้สูงกว่า หรือรายได้สามารถลดลงได้มากกว่า แบบไม่มีพันธะสัญญา

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของรายได้ และโอกาสของการเกิดขึ้น พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรขุนแบบมีพันธะสัญญา มีค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของราคา อัตราการตาย รายได้ เท่ากับ 0.28, 1.14 และ 1.40 ตามลำดับ โดยเมื่อวิเคราะห์โอกาสของการเกิดขึ้นของรายได้ พบว่า รายได้รวมที่จะได้รับ เท่ากับ 267,235 บาทต่อรุ่น มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 74,340.98 บาทต่อรุ่น และมีค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของรายได้ เท่ากับ 0.28 ซึ่งจัดว่ามีความแปรปรวนในระดับปานกลาง ส่วนเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรขุนแบบไม่มีพันธะสัญญา พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวนของราคา อัตราการตาย รายได้ เท่ากับ 0.21, 1.21 และ 1.04 ตามลำดับ รายได้รวมที่จะได้รับ เท่ากับ 286,471 บาทต่อรุ่น (มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของรายได้รวม เท่ากับ 64,514) มีค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน เท่ากับ 0.23 ซึ่งจัดว่ามีความแปรปรวนของรายได้รวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเมื่อเปรียบเทียบโอกาสของการขาดทุน พบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงสุกรขุนแบบไม่มีพันธะสัญญามีโอกาสขาดทุนสูงถึง 88 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งสูงกว่าเกษตรกรที่เลี้ยงแบบมีพันธะสัญญาที่มีโอกาสขาดทุน 40 เปอร์เซ็นต์

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ของเกษตรกร พบว่า มีสองปัจจัยที่ส่งผล คือ รูปแบบการเลี้ยง (มีและไม่มีพันธะสัญญา) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 99 และจำนวนที่เลี้ยง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 90 ส่วนตัวแปร อัตราการตาย ระยะเวลาที่ใช้ในการเลี้ยง พันธุ์เบคอนที่ใช้เลี้ยง และอัตราแลกเนื้อ ไม่มีความสัมพันธ์กับรายได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อพิจารณาผลการศึกษาทั้งหมด พบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงสุกรขุนแบบไม่มีพันธะสัญญามีต้นทุนผลตอบแทนทางการเงินที่สูงกว่าเกษตรกรแบบมีพันธะสัญญา แต่การเลี้ยงสุกรขุนในรูปแบบนี้เกษตรกรมีความเสี่ยงในการลงทุนสูง และถ้าพิจารณาถึงความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นร่วมด้วย พบว่า เกษตรกรที่เลี้ยงสุกรขุนแบบมีพันธะสัญญากลับให้ผลการลงทุนที่น่าลงทุนกว่าแบบไม่มีพันธะสัญญา ซึ่งการเลี้ยงสุกรขุนแบบไม่มีพันธะสัญญาถึงแม้ให้ผลตอบแทนทางการเงินสูงกว่า

แต่เกษตรกรจะมีความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาปัจจัยการผลิตที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตมากกว่าแบบมีพันธะสัญญา

## 6.2 วิจารณ์ผลการศึกษา

จากการศึกษาที่ได้ในครั้งนี้นี้ พบว่า มีปัญหาในเรื่องความน่าเชื่อถือของข้อมูลในส่วนของต้นทุนและผลตอบแทนที่เกษตรกรบางรายอาจให้ข้อมูลที่มีความคลาดเคลื่อน หรือไม่บอกข้อมูลตามความเป็นจริง เพราะเกรงว่าอาจเกิดผลกระทบต่อตัวเกษตรกรหรือบริษัทที่เกษตรกรทำพันธะสัญญาด้วย เกษตรกรบางรายเกรงว่าอาจทำให้เสียภาษีย้อนหลังได้ ซึ่งทำให้ต้องมีวิธีการหรือขั้นตอนในการศึกษาที่มีความยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้นและระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาที่นานเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ ซึ่งจำนวนข้อมูลถ้ามีมากเท่าใดจะเพิ่มความน่าเชื่อถือมากขึ้นไปด้วย แต่การศึกษานี้ใช้ตัวอย่างในการวิเคราะห์เพียง 22 ตัวอย่าง ของแต่ละระบบการเลี้ยงเท่านั้น เนื่องจากข้อจำกัดในด้านระยะเวลาในการศึกษา เพราะเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรขุนนั้นมีฟาร์มที่อยู่ห่างไกล และไม่คอยเปิดเผยข้อมูลมากนักทำให้ในการเก็บข้อมูลของแต่ละตัวอย่างต้องใช้ระยะเวลาที่นาน ประกอบกับงบประมาณที่ใช้ในการเก็บข้อมูลตัวอย่างมีอย่างจำกัด ดังนั้น จำนวนตัวอย่างจึงอาจยังไม่มีหลากหลายมากนัก และไม่สามารถเก็บตัวอย่างตามจำนวนที่ได้ตั้งไว้ที่ 25 ตัวอย่างของแต่ละระบบ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้พยายามศึกษาข้อมูลด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้ได้มากที่สุด เพื่อไม่ให้เกิดการผิดพลาดและมีความแม่นยำสูงสุด

## 6.3 ข้อเสนอแนะ

### ข้อเสนอแนะต่อตัวเกษตรกร

ในส่วนของข้อเสนอแนะต่อตัวเกษตรกร ในการเลือกทำการเลี้ยงสุกรขุน จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรควรเลือกทำการเลี้ยงสุกรขุนแบบที่ไม่มีพันธะสัญญา ในกรณีที่เกษตรกรไม่ต้องการเลี้ยงสุกรจำนวนมาก เพราะการเลี้ยงรูปแบบนี้ขึ้นอยู่กับเงินทุนของเกษตรกรเอง ไม่มีกฎระเบียบข้อบังคับมาก มีอิสระในการตัดสินใจ และผลการวิเคราะห์ต้นทุนผลตอบแทน ก็มีความคุ้มค่าในการลงทุน แต่การเลี้ยงแบบไม่มีพันธะสัญญา มีข้อจำกัดในด้านความแปรปรวนต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็น ราคาขายเนื้อสุกร ตลอดจนราคาปัจจัยการผลิตต่างๆ

ด้านเกษตรกรที่ไม่ต้องการแบกรับความแปรปรวนต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในด้านปัจจัยการผลิต เกษตรกรควรที่จะเลือกเลี้ยงสุกรขุนแบบมีพันธะสัญญาเนื่องจากเกษตรกรไม่ต้องจัดหาปัจจัยการผลิตเองโดยบริษัทจะเป็นผู้รับผิดชอบเองทั้งหมด แต่การเลี้ยงรูปแบบนี้เกษตรกรต้องใช้เงินลงทุน เริ่มต้นในการสร้างโรงเรือนจำนวนมาก ต้องทำตามกฎระเบียบของบริษัทที่ทำสัญญาด้วยและ ต้องเลี้ยงตามวิธีการของบริษัทเท่านั้น โดยส่วนใหญ่ ต้องเลี้ยงสุกรเป็นจำนวนมาก ถึง 1,100 ตัวต่อรุ่น ซึ่งเกษตรกรอาจต้องมีการจ้างแรงงานเพิ่ม และต้องหาพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากชุมชนเพื่อตัดปัญหา กลิ่นรบกวน

#### ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานภาครัฐ

จากการสอบถามเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ได้ทำการศึกษา พบว่า ราคาที่เกษตรกรได้รับยังเป็นราคาที่ต่ำและมีความผันผวนรัฐบาลควรมีมาตรการในการกำหนดราคาที่ได้มาตรฐานเพื่อไม่ให้เกษตรกรถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ในส่วนการลงทุนผลิตสุกรขุนของเกษตรกรที่ทำพันธะสัญญากับบริษัท รัฐบาลควรมีแหล่งเงินกู้ที่ดอกเบี้ยต่ำเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร เนื่องจากการเลี้ยงสุกรแบบมีพันธะสัญญาเป็นการเลี้ยงขนาดใหญ่ใช้เงินลงทุนสูง และควรมีการรณรงค์ให้ความรู้แก่เกษตรกรที่เลี้ยงสุกรแบบไม่มีพันธะสัญญา ในด้านมาตรฐานฟาร์ม โรค เวชภัณฑ์ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำไปปรับใช้ได้จริง

#### ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาในครั้งนี้มีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณและระยะเวลาจึงทำให้ยังมีผลการศึกษางานประการที่อาจยังไม่ครอบคลุม ผู้ที่จะทำการศึกษาในครั้งต่อไปควรเพิ่มการศึกษาในบางประเด็นเพิ่มเติม เช่น ศึกษาเกษตรกรที่เลี้ยงสุกรขุนแบบประกันตลาด เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับสองระบบการเลี้ยงที่ได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ และควรมีการแบ่งกลุ่มตามขนาดของการเลี้ยงด้วย